

Historiska lämningar runt Örebro läns museum

Stadslager L1980:4669

Kvarteret Museet 2, Örebro socken och kommun
Örebro

Nina Balknäs

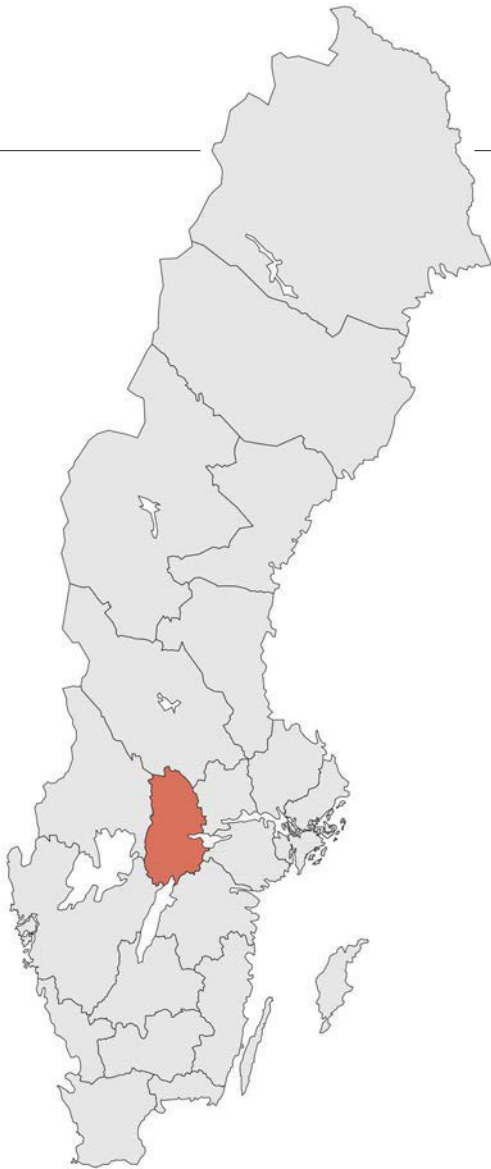
ÖREBRO LÄNS MUSEUM

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

Översigtskarta över Sverige med Örebro
län markerat i rött.

© 2026 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2026:04
Lst dnr 431-5431-2023

Författare	Nina Balknäs
Kvalitetsgranskning	Jhonny Therus
Grafisk form	Mikael Johansson
Omslagsfoto	Grävskopa på dumphög vid entréväggen in till Örebro läns museum. Foto från öster.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översigtskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2026:04

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Historiska lämningar runt Örebro läns museum

Stadslager L1980:4669

Kvarteret Museet 2, Örebo socken och kommun
Örebo

Nina Balknäs

Lst dnr 431-5431-2023

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattande inledning.....	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	5
Örebro	5
Örebro slott och dess trädgård.....	7
Hamnplan, saluplats med giljotin och museum.....	10
Tidigare arkeologiska undersökningar i närområdet.....	10
Syfte	12
Metod och genomförande.....	12
Resultat.....	12
Östra sidan.....	14
Norra sidan	15
Västra sidan	17
Södra sidan.....	19
Innergården	20
Tolkning.....	21
Undergrunden	21
Slottsträdgården	23
Västra hamnmagasinet.....	23
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	24
Tekniska och administrativa uppgifter	25
Referenser	26
Förteckning över figurer	28
Förteckning över bilagor	28
Bilagor	29
Bilaga 1. Schakttabell	29
Bilagor 2a & 2b. Anläggnings- och lagertabeller	30
Bilaga 3. Makrofossil analys	32

SAMMANFATTANDE INLEDNING

Arkeologgruppen har genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i samband med renovering av Örebro läns museum. Arbetet skedde på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län (dnr 431-5431-2023). Kostnadsansvar bars av Region Örebro län. Arbetet skedde under perioden 10 januari 2024 till 5 juni 2025.

Stora delar av schakten innehöll omrörda massor och lämningar från modern tid, men ett fåtal äldre lämningar kopplade till slottsträdgården påträffades. I öster fanns flera odlingslager, i norr och söder fanns avgränsande diken och stolphål. I väster fanns en mur som sannolikt haft en stabiliserande funktion och kan knytas till slottsträdgårdens äldre struktur under hertig Karls tid. Undergrundens variation tyder på att Svartån har påverkat marken genom sedimentation i undersökningsområdets västra delar.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

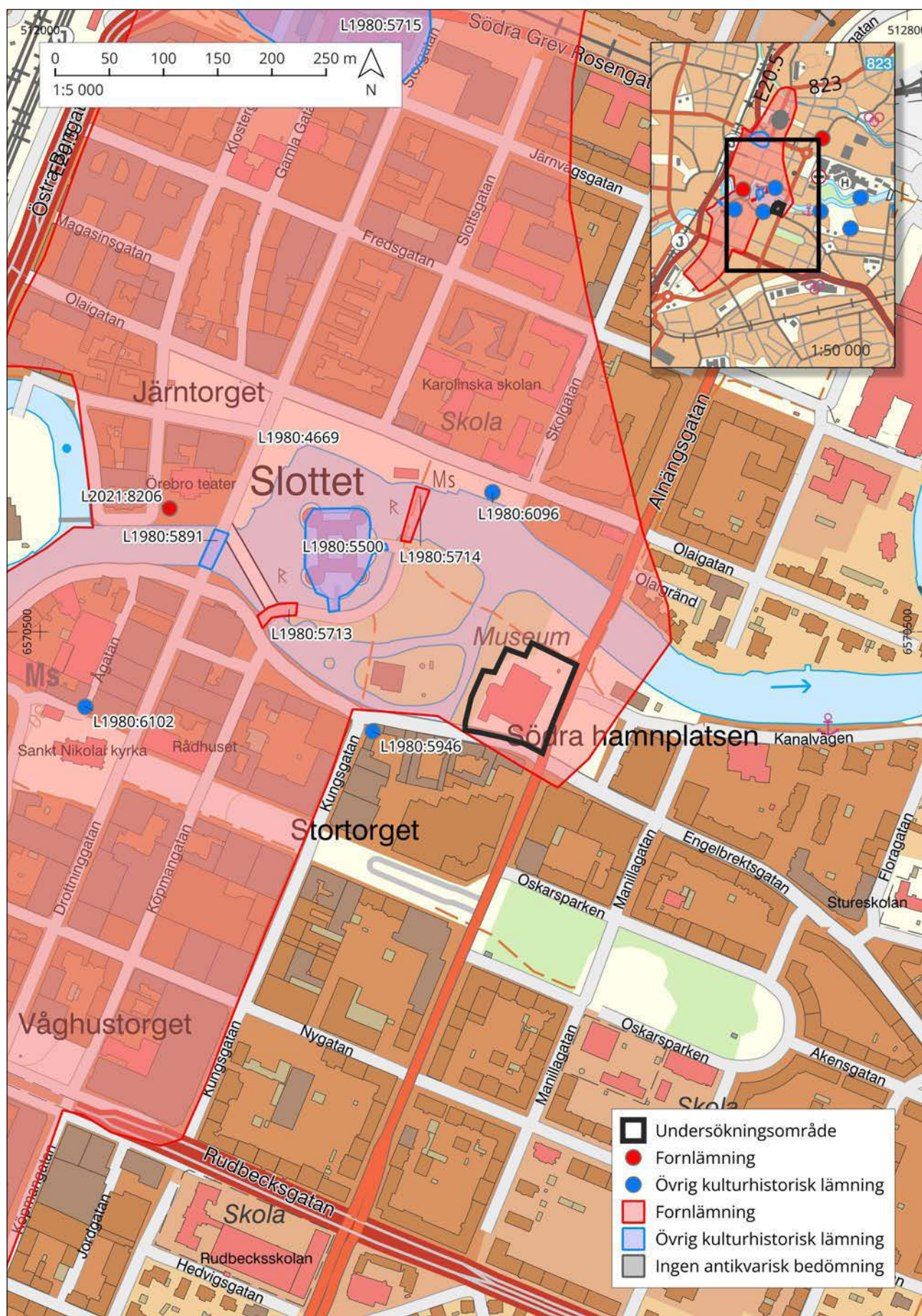

Örebro läns museum ligger inom Örebro stadslager L1980:4669, öster om Örebro slott och direkt söder om Svartån. Området går att följa i det historiska kartmaterialet från 1600-talet till nutid. Fram till andra halvan av 1800-talet var undersökningsområdet del av Örebro slotts trädgård.

Örebro

Namnet Örebro nämns första gången i ett gåvobrev till klostret i Riseberga utfärdat av jarlen Birger Brosa någon gång mellan åren 1180–1202 där han donerar fiskerättigheter, jord och ett kvarnställe i Örebro till Riseberga kloster (SDHK:245; Redin 1978). Enligt Redin (1978) bör Örebro betraktas som en centralort från slutet av 1200-talet. Vid samma tid påbörjades även bygget av Nikolaikyrkan, som tog över rollen som stadskyrka från Långbro kyrka runt år 1300 (Esbjörnsson 2000). Vid denna tid utfärdade kung Magnus Ladulås en mängd brev i eller i närheten av Örebro. Samma kung höll även stormanna-möten i staden. År 1285 nämns att staden ska ha ett mynthus (Ljung 1991:115). Det medeltida Örebro var beläget både norr och söder om Svartån. Området runt Stortorget och Nikolaikyrkan utgjorde sannolikt kärnområde i den medeltida staden (Redin 1978). Mycket små förändringar i stadsbilden skedde från 1600-talets mitt fram till 1800-talet. Efter branden år 1854, då stora delar av staden förstördes, beslutades att en ny stadsplan skulle upprättas. Den kom till stor del att överensstämma med drottning Kristinas planerade stadsplan från år 1654 (Waldén 1945).

Figur 1 (föregående sida). Översiktskarta med platsen för undersökningen markerad med svart cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1:1 000 000.

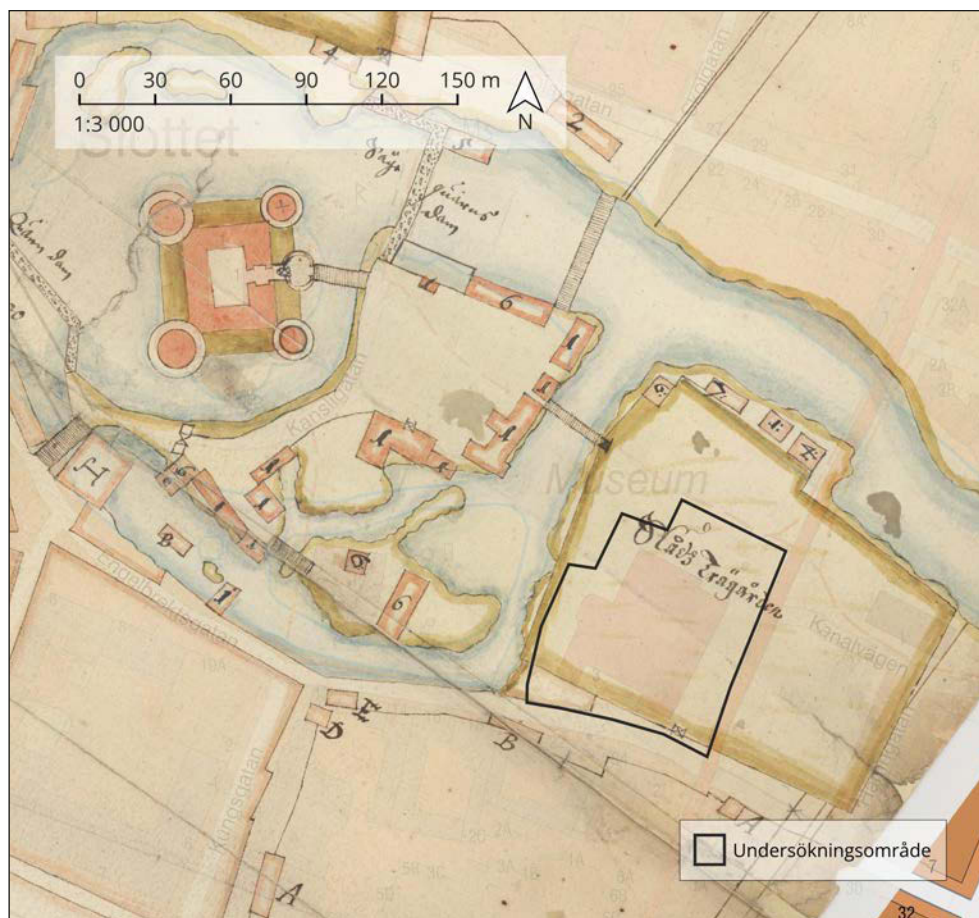
Figur 2. Utredningsområdet och närliggande lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret. Skala 1: 5 000 med instick i skala 1:50 000.

Örebro slott och dess trädgård

Den äldsta källa som omnämner en befäst byggnad i Örebro är brev från år 1364 där det står att Hertig Albrekt av Mecklenburg intagit två "castra": Sundby och Örebro (SDHK:8485). Ett tidigare brev, från år 1347, är utfärdat av Magnus Eriksson "in curia nostra Orabro", det vill säga "i vår kungsgård vid Örebro". Det innebär enligt Birgitta Fritz att slottet bör ha ersatt kungsgården och i samband med det har slottet byggts nytt eller på vid 1300-talets mitt (Fritz 1981:38).

Det är först när Gustav Vasa blir kung i Sverige och Hertig Karl blir hertig över Närke, som källorna kring slottet blir fler. Hertig Karl inledde år 1573 en omfattande om- och tillbyggnad. Mellan åren 1580 och 1585 finns ett flertal brev och anteckningar som beskriver byggprocesserna. Helt färdigbyggt var slottet först år 1629 (Waldén 1960:106f; Nordström & Dahlander 1908:62).

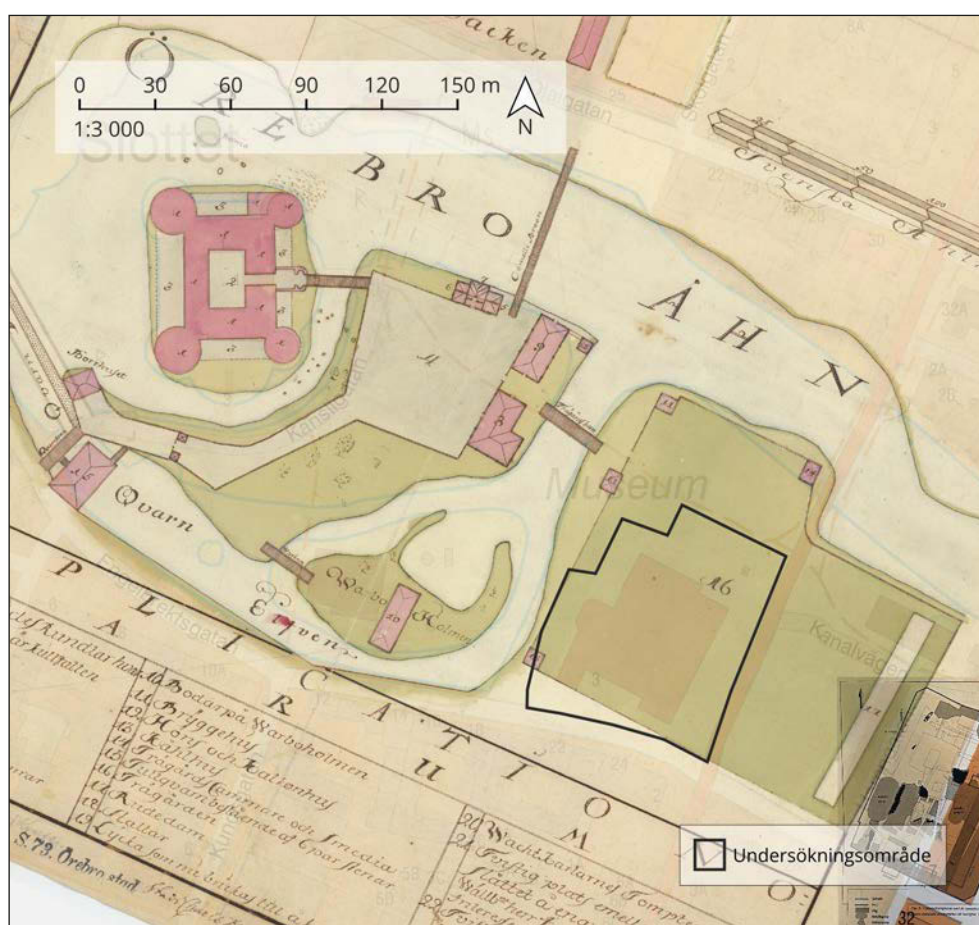
Slottsträdgården finns inritad på den äldsta kartan från år 1652 (S73-1:1; se figur 3). Kartan saknar dock detaljer varför trädgårdens kvarter inte går att utläsa. Kartan visar dock att Svartån har haft ett mer vindlande och naturligt lopp genom staden. Vattennivån var också betydligt lägre än dagens nivå. Idag ligger delar av den så kallade "yttre borggården", där flera byggnader fanns under 1600-talet, under vatten. I väster finns en grind ut mot kvarnen. Spänger ledde i öster till Varboholmen och vidare därifrån till slottsträdgården, där Örebro läns museum ligger idag. I trädgården fanns trädgårdsstuga (nr 4), träbyggning (nr 1), bodhus (nr 6) och en slåtshus basstuga (nr 7).

Figur 3. Rektifierad karta från år 1652 (S73-1:1) över undersökningsområdet och dess omgivning. I trädgården avbildas trädgårdsstuga (nr 4), träbyggning (nr 1), bodhus (nr 6) och en slåtshus basstuga (nr 7). Skala 1:3 000.

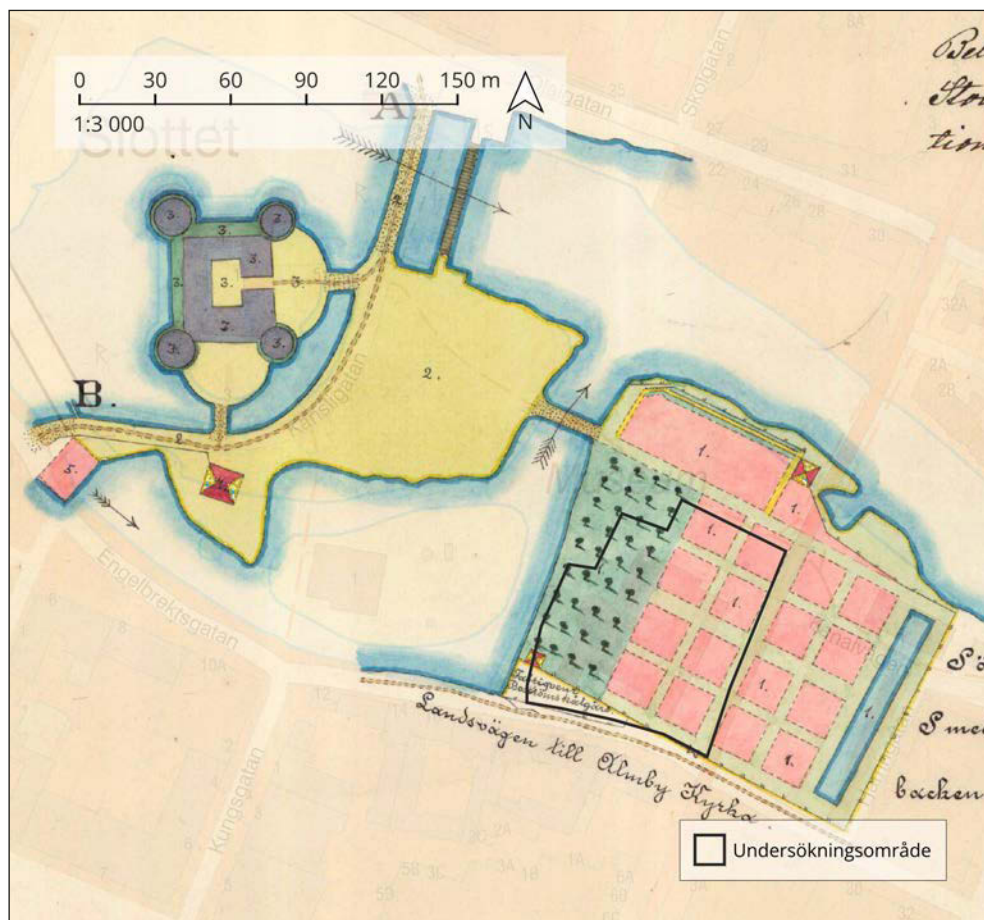
En karta från år 1740 (1880k-d12) (se figur 4) visar fyra byggnader anlagda utmed trädgårdens gränser. De utgörs av Bryggehus (nr 11), Höns och Kalkonhus (nr 12), Kåhlhus (nr 13) och Trägårds Cammare (nr 14). Längst i öster finns en "Rudedam".

I kartan från år 1795 (1880k-d37; se figur 5) finns endast byggnad 14, den så kallade trädgårdskammaren kvar. Här kallas det nu "packhuset". I den här kartan ser vi för första gången en uppdelning av trädgården. Landshövdingen "Herr Grefve Mörner" lät år 1757 anlägga "två gångar samt plantera 61 unga äppelträd, 14 päronträd, 6 körsbärsträd, 15 plommonträd, 2 (äkta?) kastanjer, 45 vilda eller ofruktbara kastanjer, 130 alnar syrénhäckar, 21 alnar ligusterhäckar samt 2 sparrisängar." (Waldén 1960:154, 156).

Figur 4. Rektifierad karta från år 1740 (1880k-d12) över undersökningsområdet och dess omgivning. Fyra byggnader ses utmed trädgårdens gränser. De utgörs av Bryggehus (nr 11), Höns och Kalkonhus (nr 12), Kåhlhus (nr 13) och Trägårds Cammare (nr 14). Längst i öster finns en "Rudedam". I nedre, högra hörnet syns en rektifiering av 2003 års undersökningsområde med två stora gropar tolkade som ruddammar (Wallebom 2003:65). Skala 1:3 000.

Tjugo år senare, år 1777, beskrivs att den norra delen, kallad "drivbänkarnas rum" avskiljdes från köksträdgården av en syrenhäck. Vid ruddammen längst i öster växte två gamla poppelpilar om vilka Waldén (1960:157 med ref. till Sahlin 1737) spekulerar om de planterats i samband med att Gustav Vasa lät "kasta en rudedamm". Han påpekar dock att den så kallade Nya (eller Östra) slottsträdgården till största delen tillkom under hertig Karls tid på 1580-talet då bland annat sten bortsprängdes (a.a.)

Figur 5. Rektifierad karta från år 1795 (1880k-d37) över undersökningsområdet och dess omgivning. Skala 1:3 000.

Hamnplan, saluplats med giljotin och museum

Efter stadsbranden år 1856 byggdes stora delar av Örebro om. Även slottsträdgården påverkades då Trädgårdsgatan tillkom. I samband med att Örebro hamn flyttades från Skebäck till nuvarande Hamnplan anlades en stenlagd yta med två hamnmagasin i tegel, varav det östra står än idag. Arbetet synkroniserades med Hjälmarens sjösänkning åren 1878–1888. Örebro kanal, som utgör en uträtning och fördjupning av Svartån, anlades mellan Slussen och nuvarande Hamnplan, eller Södra hamnplatsen som den hette då.

År 1896 byggdes en enklare saluhall där museet ligger idag. Torghandeln inbegrep bland annat höns, hästkött, fisk, frukt och grönt. "Höns-Axel" hade en hönsgiljotin i en kiosk vid hamnplatsen "till den torguesökande allmänhetens tjänst". För att ge plats åt den konsthall som började byggas år 1949 revs saluhallen år 1952 (Örebro stadsarkiv, berättelser ur arkiven). År 1960 påbörjades en utbyggnad av konsthallen. Resultatet blev dagens länsmuseum som invigdes år 1963 (Örebro läns museum). Det västra hamnmagasinet revs under 1960-talet (flygfoto, Lantmäteriet).

TIDIGARE ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR I NÄROMRÅDET

Som ovan nämnts har en arkeologisk undersökning gjorts år 2002 av Södra Smedjebacken, direkt öster om nuvarande hamnplan (Wallebom 2003). Vid undersökningen påträffades smedernas stadsgårdar från 1600-tal till tidigt 1800-tal. Två stora gropar tolkades som ruddammar (a.a.:10ff).

Söder om undersökningsområdet, i kvarteret Hållstugan, har delar av en apotekarträdgård med tillhörande 1700-talsbyggnader undersökts (Bergold 2019; Arkeologgruppen AB rapport i manus).

Västerut har schaktningsövervakningar skett på Strömparterren och södra slottsterrassen år 2019 (Balknäs 2019). Där påträffades bland annat en husgrund och rester av ett brofäste som kan dateras till 1600-talet. Likaså fanns enstensatt strandskoning från 1700-talet.

Figur 6. Södra hamnplan sedd från silohusets tak. Fotograf: Sam Lindskog, år 1936.
Källa: Örebro Stadsarkiv PK-087.

Figur 7. Gamla saluplatsen vid Hamnplan, 1930-1940. Okänd fotograf, 1930-tal.
Källa: Örebro Stadsarkiv PK1-010.

SYFTE

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera berörda delar av stadslagret L1980:4669. Undersökningen genomfördes enligt anvisningarna i Generellt förfrågningsunderlag.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Den arkeologiska undersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning. En arkeolog närvarade i samband med schaktning. Runt museibyggnaden fanns ett frischakt med recenta fyllnadsmassor. När intakta lager påträffades grävdes de igenom med maskin och undersöktes närmare i schaktväggen. Ett fåtal anläggningar fanns inom schakten. De rensades och undersöktes med handverktyg. Två schakt (S4, S11) spontades. Där skedde undersökning endast i plan.

Arbetet vid museet försiggick till och från under närmare ett och ett halvt års tid. Dokumentationen har skett både analogt och digitalt. Planer gjordes dels på ritpapper där museets väggar användes som referens för mått och avstånd, dels med RTK-GPS. Den skriftliga dokumentationen gjordes dels digitalt i appen Arkeo, dels som transkriberade anteckningar i mobiltelefon. Foton togs med mobiltelefon. Som komplement till de manuella måtten gjordes 3D-skanningar med appen Polycam.

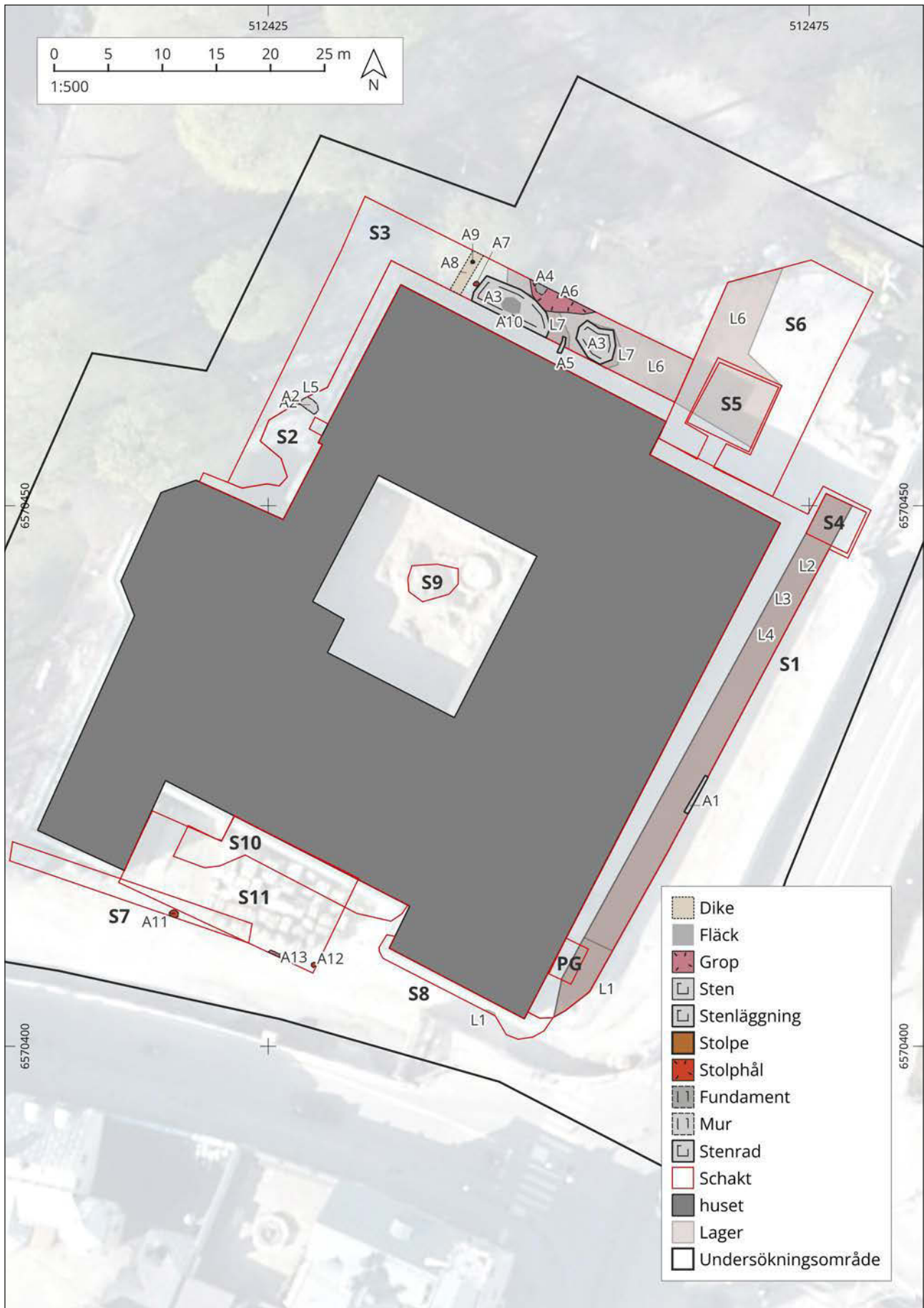
Endast recenta fynd gjordes. De togs inte tillvara utan redovisas som inslag i de lager där de påträffades. Makrofossila prover togs och relaterades till lager. Ett prov skickades för analys.

RESULTAT

Totalt grävdes och övervakades elva schakt. De har dokumenterats som schakt (S) 1-11 och återfinns på figur 8. Tillsammans uppgick den grävda ytan till 1312 kvadratmeter. Dock finns en viss överlappning där samma yta grävdes vid flera tillfällen; exempelvis överlappar schakt S1 och S4.

Schakten grävdes i olika delar vid olika tillfällen. Det innebär att schaktnumren är spridda över undersökningsområdet. För att göra presentationen av resultaten tydlig delas därför området upp och redovisas i östra, norra, västra, södra sidan av museibyggnaden och innergården istället för att följa schaktnummerordningen.

Figur 8. Schakt- och anläggningsplan i skala 1:500.

Östra sidan

Schakt: S1

Lager: L1-L4

Anläggning: A1

Arbetet började med att en provgrop (PG) grävdes invid den östra väggens södra del. I provgropen framkom utanför frischaktet för byggnaden en lagerföljd med tre lager (L1-3). Två av dessa lager gick sedan att följa i schakt S1 utmed större delen av den östra sidan. Schaktet S1 var 4,3–5,2 meter brett, 2,5 meter djupt och löpte utmed hela östra sidan av museibygnaden, rundade det nordöstra hörnet och fortsatte där cirka 10 meter mot väster. Frischaktet för museets källare var 2 meter brett ut från väggen och innehöll recenta fyllnadsmassor. Lagren fanns bevarande i den östra schaktväggen.

Lagren L1-L3 framkom på 1,2 meters djup, under recenta fyllnadsmassor. Lagret L1 var 0,4 meter tjockt och bestod av mörkbrun lera med inslag av tegelkross. Lagret L2 fanns stratigrafiskt under L1. Det var 0,1 meter tjockt och bestod av beigebrun lera med enstaka kolfragment. Det understa lagret (L3) var 0,4 meter tjockt och bestod av kompakt brungrå lera med enstaka, runt 0,15 meter stora, flata stenar och lite tegelkross. Cirka 9 meter norr om byggnadens sydöstra hörn skars lager L1 av lager L4. De båda lagren var mycket lika, men det överlagrande L4 var humösare och leran hade inslag av sand. Under lager L3 fanns undergrunden som bestod av grå lera. Ett arkeobotaniskt prov (PM3) från L4 skickades till Stefan Gustavsson, Arkeologikonsult, för analys. Trots att den organiska halten var hög hade allt oförkolnat växtmaterial brutits ner och var omöjligt att artbestämma. Provet innehöll träkol från björk, ek, gran och tall. Kolbitarna var fragmenterade och påverkade av jordbearbetning. Själva jorden har sannolikt fungerat som någon form av matjord som gödslats (se bilaga 3).

Figur 9. Stenläggningen A1 med lager L2, L3 och L4. Foto från väster.

Även lagren L1-L3 hade karaktär av odlingsjord. Under lagren fanns steril lera. Runt 23 meter norr om sydöstra gaveln fanns en stenläggning (A1) på 0,5 meters djup. Den bestod av en gles, enskiktad packning av runt 0,1 meter stora rullstenar i brun, grov sand med inslag av kol, tegelkross och lite djurben. Anläggningen noterades först i schaktkanten. Det är oklart om den har sträckt sig längre in i schaktet. Under A1 fanns finkornig sand som överlagrade lager L4 på 0,8 meters djup.

Utanför det nordöstra hörnet grävdes ett djupt schakt, S4. Det spottades vilket innebar att lagerföljden inte kunde följas i schaktväggarna. Schaktet var 4,5 × 4,5 meter stort och djupet uppgick till 4 meter. I schaktet framkom lager L2-L4. Därunder fanns steril lera.

Norra sidan

Schakt: S1-S5, S8

Lager: L2-L4, L6-L7

Anläggningar: A3-A10

Norr om museet grävdes flera schakt. De grävdes vid olika tillfällen och till olika djup. Schakt S2 grävdes utmed huskroppen. Utmed norra väggen var det 1,1–1,5 meter brett och 2 meter djupt. Schaktet innehöll endast omrörda massor från anläggandet av museibygnaden. I botten av schaktet fanns ljus, sandig silt.

Schakt S3 grävdes i yttre kant av schakt S2. Det var 6 meter brett och 0,6–0,8 meter djupt. Här påträffades flera lager och anläggningar. Stor del av den norra delen av schakt S3 bestod ytmässigt av en 7 × 3,5 meter stor stenläggning (A3) med rullsten i storleken 0,1–0,15 meter i siltig sättsand (L7). Sanden var brun med ett litet inslag av tegelkross i övre delen; i botten var den gul. Samtida med stenläggningen var en 1,5 × 0,5 meter stor stenrad med 0,3 meter stora stenar (A5). Stenarna låg i ett skift och med en till två stenar i bredd. Fyllningen runt om bestod av gråaktig, siltig sättsand.

Stenläggningen A3 skars i norr av en grop (A6). Gropen var fylld med brun sand med inslag av kol och tegelfnyk. Det schaktade djupet var 0,25 meter, men gropen var djupare och dess botten kvarligger i schaktbotten.

Under stenläggningen A3 vidtog ett raseringslager (L6) med tegel, bruk och upp till 0,25 meter stora stenar. I lagret fanns spik, takskiffer från Grythyttan, fragment av vitt kakel från en kakelugn och delar av Höganäsrör. Lagret var 0,35 meter tjockt.

I botten av schakt S3, under lager L6, framkom en sot- och kolfläck i smutsig lera (A10). Fläcken var oregelbundet rundad, 0,02 meter tjock och 1,9 × 1,5 meter stor. Där fanns också ett 0,8 × 0,7 meter stort fundament (A4) av 0,25–0,35 meter stora stenar. En sten var slipad, övriga naturligt rundade. Fyllningen runt stenarna bestod av brun sand. Fundamentet dokumenterades endast i plan och kvarligger i schaktbotten.

Väster om raseringslagrets (L6) utbredning påträffades ett dike (A8) på 0,8 meters djup. En sektion grävdes genom diket. Det var 1,0 meter brett och 0,35 meter djupt. Profilen hade raka väggar och plan botten. Fyllningen bestod av brun, förhållandevis grov sand med inslag av kol. I botten fanns även lite tegel. I fyllningen stod en stolpe (A9). Den mätte 0,2 meter i diameter och var halvt förmultnad. Runt stolpen fanns enstaka småsten som skoning. Öster om diket fanns ett 0,4 meter stort stolphål (A7) i schaktbotten. Det dokumenterades endast i plan. Fyllningen bestod av brun sand med 0,1-0,15 meter stora stenar spridda över hela ytan.

Figur 10. Ebba Knabe i schakt S3. Här har lager L6 schaktats bort och vi ser kolfläcken A10, stolphålet A7 och diket A8. Foto från norr.

Öster om schakt S2 och S3 grävdes först ett djupschakt, S5. Runt det grävdes senare schakt S6. Schakt S5 var 6,5 × 6,5 meter stort och 4 meter djupt. I schaktet fanns raseringslagret L6, beläget mellan överlagrande recenta massor och den sterila leran i botten. Schakt S6 var 0,8 meter djupt och mätte 21 × 12 meter. I schaktet fanns sentida trädgårdsjord och fyllnadsmassor med grus och upp till 0,2 meter stora stenar över lager L6 som här bestod av gråbrun siltig sand med inslag av kol och tegelkross. Närmast väggen i söder fanns ett skikt tegelkross i botten. Mot norr, ut mot ån, bestod schaktbotten av brungrå, siltig sand med sporadiska inslag av kol och tegelkross, något obränt ben och krossade stenar. I delar finns det på 0,5 meters djup en markduk. Hela ytan norr om museibyggnaden verkar vara markberedd. I östra delen fanns endast omrörda massor.

Figur 11. Diket A8 i sektion. Foto från norr.

Västra sidan

Schakt: S2, S3

Lager: L5

Anläggningar: A2

Utmed västra sidan av museet grävdes två schakt i den norra delen. Först grävdes schakt S2 invid huskroppen. Schaktet var 5 meter brett i dess södra del, men smalnade norrut av till 1,1-1,5 meter. Djupet uppgick till 2 meter. Större delen av schaktet bestod av recenta fyllnadsmassor i frischaktet invid museibygnaden, men i väster fanns steril, ljus sandig silt. Både fyllnadsmassorna och sterilen överlagrades av sentida trädgårdsjord.

Cirka 15 meter söder om museibygnadens nordvästra hörn påträffades en mur (A2). Murens översta skift låg på 0,6 meters djup. Den bestod av kallmurade, 0,15–0,7 meter stora stenar i tre skift och var 1,0 meter hög. Stenarna var av varierande karaktär: sprängsten, grovhuggna (mot söder), natursten och enstaka kalksten. Överst fanns mörkbrun, humös, sandig silt, mellan stenarna fanns grov sand med flera gula och grå skikt (L5). Muren var anlagd på ljus, sandig silt. Ingen nedgrävning runtom kunde ses. Muren mätte 1,5 × 0,8 meter inom schaktet. Den var avgrävd i öster, men fortsatte mot väster där senare schakt S3 grävdes. Schakt S3 grävdes endast ned till 0,6 meters djup och innehöll endast modern trädgårdsjord och grusvägsfyllning från den promenadväg som löpt parallellt med museibygnaden. Muren A2 kan antas fortsätta under dessa lager, men dess toppmått nåddes aldrig inom schakt S3. Muren togs bort i schakt S2 efter dokumentation.

Figur 12. Muren A2 sedd från söder och snett uppifrån. Dessutom en närbild på lagerbildning invid stenarna i muren.

Södra sidan

Schakt: S7-S8, S10-S11

Lager: -

Anläggningar: A11-A13

Söder om Museet grävdes flera schakt. Schakt S7 grävdes en bit ut från musei-byggnaden. Schaktet var 23 meter långt, 1,9 meter brett och 1,1 meter djupt. I den norra schaktväggen fanns, under omrörda massor med tegel, ett upp till 0,1 meter tjockt sandlager (L8) över äldre matjord med inslag av kol och lite tegel (L9). Därunder kom undergrunden som bestod av brun lera. Utmed den södra schaktväggen fanns ett stolphål (A11). Stolphålet var 0,6 × 0,4 meter stort. Det hade stenskoning av 0,1–0,2 meter stora stenar. Fyllningen bestod av brun, humös lera. Stolphålet var grävt genom undergrunden.

Schakt S8 var en fortsättning av schakt S1. Det löpte från det sydöstra hörnet av byggnaden 17 meter västerut. Schaktet var 2,1 meter brett vid hörnet, i övrigt 1,1 meter. Under 1 meter omrörda massor fanns, söder om hörnet, ett 1 meter brett stråk bevarat av 0,25 meter tjockt lager av mörkbrun, lerig sand med inslag av kol. Sannolikt är det en rest av lager L1. Därunder fanns siltig sand. I övrigt fanns endast recenta fyllnadsmassor och steril lera i schaktet.

Schakt S10 grävdes upp mot museets södra fasad. Schaktet var 21 × 2,9 meter stort och 2 meter djupt. Schaktet innehöll 0,8 meter omrörda massor över en undergrund av ljusbrun lera.

Schakt S11 grävdes söder om schakt S10. Det spontades före schaktning vilket innebar att lagerföljden inte kunde följas i schaktväggarna. S11 var 20 × 10 meter stort och 2,5 meter djupt. Liksom S10 innehöll schaktet omrörda massor, men i schaktets sydöstra hörn påträffades en stolphålsbotten (A12) och en grop (A13) i ljus sand. Stolphålet A12 framkom på 1,25 meters djup. Det bestod av mörkbrun, sandig humus med kullersten runt om. Med stenarna inräknade mätte stolphålet 0,5 × 0,6 meter. Gropen A13 var 1,0 × 0,4 meter stor och 0,2 meter djup. I dess östra del fanns en 0,45 meter stor sten; ett stenlyft i samma storlek fanns i väster. Fyllningen bestod av mellangrå till brun silt med lite tegelkross. Anläggningarna var anlagda i sand som övergick i ljus sandig silt över blå lera.

Figur 13. Stolphålet A12 sett från väster.

Innergården

Schakt: S9

Lager: -

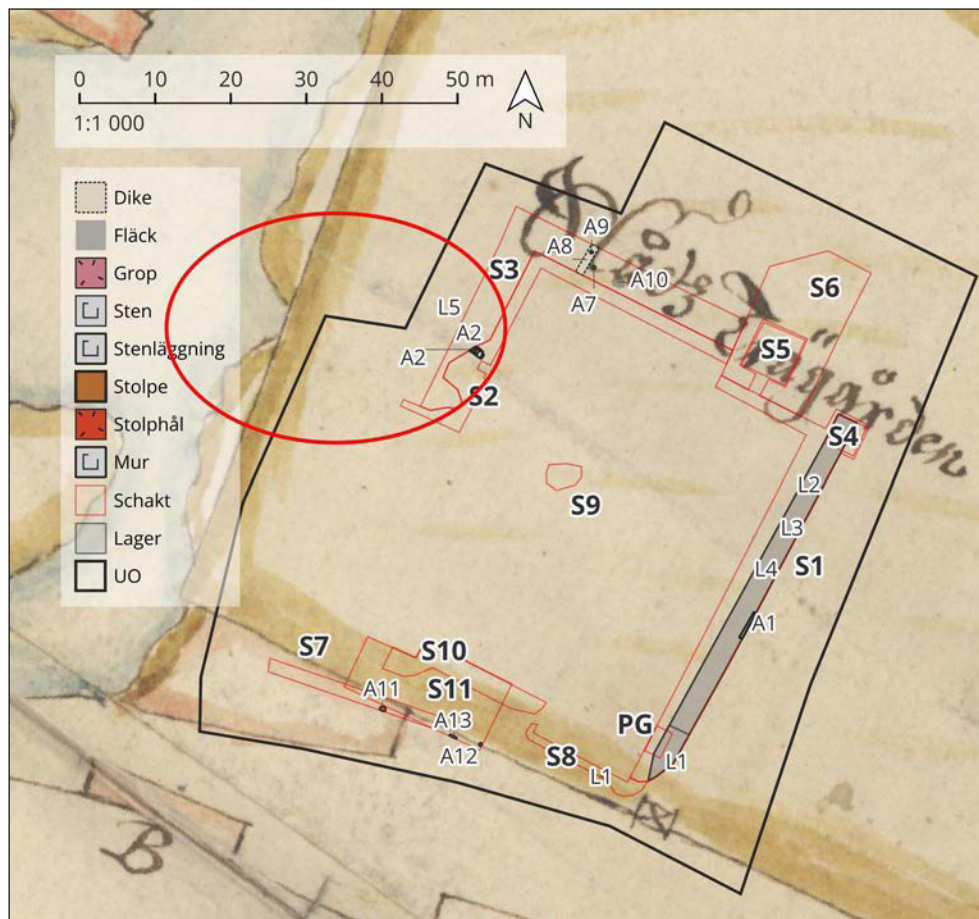
Anläggningar: -

Centralt på innergården grävdes schakt S9. Det var 5 × 3,5 meter stort och 1,4 meter djupt. Schaktet innehöll endast recenta fyllnadsmassor över steril lera. Leran framkom på 1,2 meters djup.

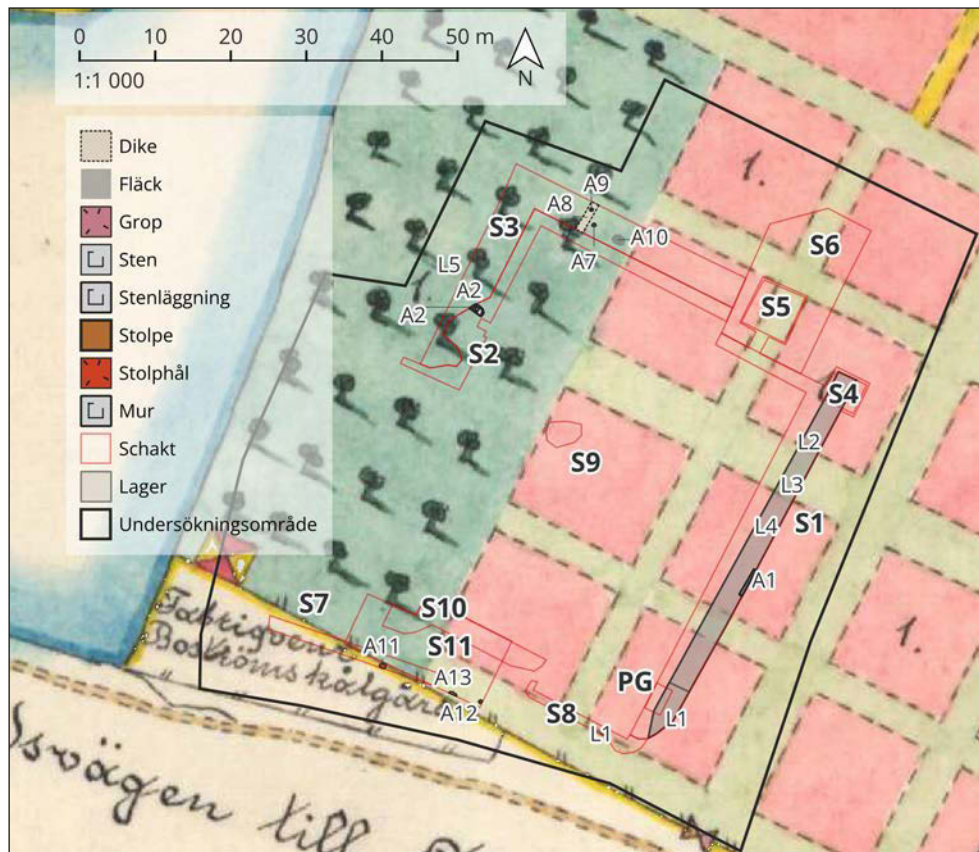
TOLKNING

Undergrunden

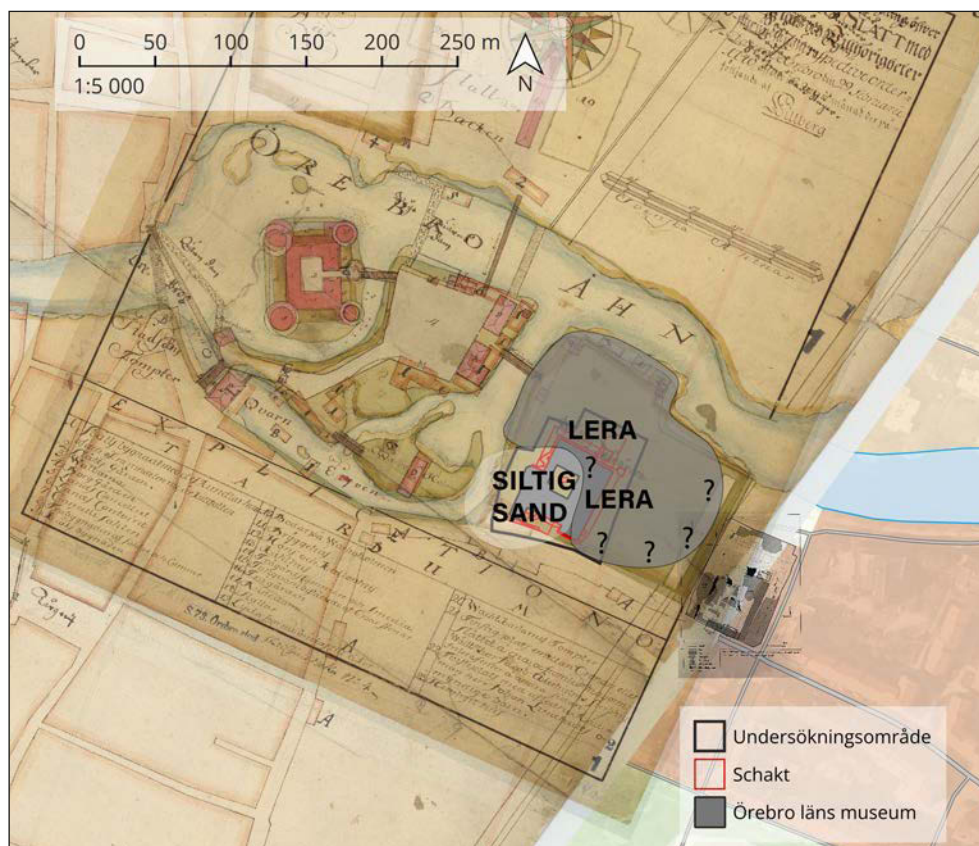
Undergrunden varierade stort. I norr och öster fanns brun lera, i väster och söder siltig sand vilken i söder visade sig överlagra blå lera. Utan geologisk expertis kan ändå det antagande göras att Svartån har påverkat den naturliga stratigrafien. En förklaring kan vara att Svartån meandrat vilket gjort att sand och silt avlagrats i svängarna. En sådan sväng kan ha funnits väster om Örebro läns museum. För det talar också att Svartån västerut, i höjd med Fisktorget, har skurit en brant fåra och de uppgifter som finns om anläggandet av trädgården, bland annat genom stensprängning (se kommande rapport över schaktningsövervakningar vid Fisktorget 2025; Waldén 1960:157).

Figur 14. Schakt och anläggningar som relateras till slottsträdgården över rektifierad karta från år 1652 (S73-1:1). Den röda ovan visar muren A2 och dess troliga relation till åbrinken i väster. Skala 1:1 000.

Figur 15. Schakt och anläggningar som relateras till slottsträdgården över rektifierad karta från år 1795 (1880k-d37). Skala 1:1 000.

Figur 16. Spekulativ illustration av undersökningsområdet som en ö. I bakgrunden kartor från år 1652 (S73-1:1) och 1795 (1880k-d37) samt Wallebom 2003:65.

Slottsträdgården

Från slottsträdgården finns odlingslager bevarade (L1-L5). Likaså kan övriga anläggningar troligen kopplas till trädgården med undantag för den överlagrande stenpackningen A1 som kan vara en rest av senare verksamheter.

I kartan från år 1652 (se figur 3) ses att det i den naturliga åkanten väster om undersökningsområdet finns vad som ser ut som ett utlopp för vatten – antingen ett grävt dike eller en naturlig bäckfåra (se figur 14). Muren A2 ligger i förlängningen av den formationen och kan utgöra någon form av stabiliserande skoning. Om så är fallet bör den ha konstruerats före kartans tillkomst där vi ser att en rak kant ut mot ån har konstruerats. Förutsatt att kartan avspeglar verkliga förhållanden, kan slottsträdgården ha utvidgats under hertig Karls produktiva tid och i samband med det fått det raka avslut vi ser i väster? En ren spekulering är om den avlagrade siltiga sanden i schakt S2, S3, S7 och S11 kan ha sträckt sig vidare mot nordöst så att parken en gång varit belägen på en ö (se figur 16). Flera ruddammar har funnits öster om slottsträdgårdens egen ruddamm. Två av dem undersöktes vid en arkeologisk undersökning av Södra Smedjebacken, vid nuvarande Hamnplan, år 2002 (Wallebom 2003:10ff). Dessa tre ruddammar har en nord-sydlig sträckning och kan ha tillkommit som ett ekonomiskt fördelaktigt sätt att dränera ett sankt område.

Diket A8 med stolpen A9 och det stenskodda stolphålet A7 är troligen rester av avgränsningar mellan den trädbevuxna delen av trädgården i väster och odlingslotterna i öster.

I söder finns två stolphål (A11, A12) och en grop (A13) som ligger i linje med stängslingen av trädgården ut mot ”*Fabriquer Boströms kålgård*” (se figur 15).

Västra hamnmagasinet

I den norra delen av undersökningsområdet fanns lager med tegelkross och sporadiskt bevarade stenläggningar. De utgör rester av det västra hamnmagasinet som byggdes i slutet av 1800-talet och raserades under 1960-talet. Lämningarna är därmed inte fornlämning.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN

I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Trots att stora delar av undersökningsområdet endast bestod av omrörda massor från raseringen av hamnmagasinet och uppförandet av museibyggnaden fanns ändå sporadiska lämningar som ger oss ledtrådar till områdets historia. Likaså visade den skiftande undergrunden att Svartåns oreglerade flöde troligtvis varit kraftfullt, åtminstone säsongvis.

Undersökning och rapportering har följt undersökningsplanen. Dock blev rapporten något sen in till länsstyrelsen.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Örebro
Fastighet	Kvarteret Museet 2
Lämningsnummer	L1980:4669
Lämningsstyp	Stadslager
Datering	Medeltid, nyare tid
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2023-08-29
Länsstyrelsens diarienummer	431-5431-2023
Ärendenummer i Fornreg	202400028
Arkeologgruppens projektnummer	P23057
Projektledning	Nina Balknäs
Personal	Nina Balknäs, Ebba Knabe, Tobias Vinoy
Undersökningstid	2024-01-10 till 2025-06-25
Undersökt yta	1312 m ²
Inmätningsteknik	Analogt och digitalt (RTK-GPS, Polycam)
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Läge och koordinater	RAK J133-10F4d83, Ekonomiska kartan 1983, Örebro, 10F4d83 SWEREF 99TM 6570409,2; 512393,1
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras hos Arkeologgruppen.
Digitalt arkiv	Digitalt arkivmaterial förvaras på Arkeologgruppens molnserver.
Fynd	Inga fynd.

REFERENSER

Tryckta källor

- Balknäs, N. 2019. *Strömparterren & södra slottsterrassen*. Stadslager L1980:4669 och slott/herresäte L1980:5500, Örebro socken och kommun, Närke. Arkeologiska undersökningar i form av schaktningsövervakningar. Arkeologgruppen AB rapport 2019:55.
- Bergold, H. 2019. *Kvarteret Hållstugan*. L1980:4669, Hållstugan 28 och 30, Örebro kommun, Närke. Arkeologisk förundersökning. Arkeologgruppen AB rapport 2019:40.
- Esbjörnsson, E. 2000 *Kyrkor i Örebro län: en vägledning till Svenska kyrkans kyrkobyggnader*. Örebro läns museum.
- Fritz, B. 1981. Det tidiga 1300-talets svenska statsfinanser: forskningsläge och problem. I: *Historisk tidskrift* 1981.
- Ljung, J-Å. 1991. Medeltida bebyggelse i Örebro – en kort sammanfattning främst utifrån undersökningarna i kvarteret Bromsgården och Tryckeriet 10. *Arkeologi i Sverige. Ny följd 1*. Riksantikvarieämbetet. Uppsala.
- Nordström, T. & Dahlander, M. 1908. *Örebro slotts byggnadshistoria*. Örebro.
- Redin, L. 1978. *Örebro. Medeltidsstaden 9*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Strengbom, E. & Rönngren, J. 2022. *Örebro slott – schaktningsövervakning i slottets källardelar*. L1980:5500 Nicolai 3:5 Örebro socken Närke. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Arkeologgruppen AB rapport 2022:21.
- Waldén, B. 1938. *Örebro slott – Vägledning för besökande*. Örebro.
- Walden, B. 1941. Några nya bidrag till Örebro slotts byggnadshistoria. Särtryck ur *Meddelanden XIII från Föreningen Örebro läns museum*.
- Waldén, B. 1960. *Örebro slott – som residens och ämbetsbyggnad*. Örebro läns hembygdsförbund. Örebro.
- Wallebom, U. 2003. *Vapensmederna på Södra Smedjebacken. Spår från stormaktstid på Hamnplan i Örebro*. Närke, Örebro stad, kvarteret Sorken, RAÄ 83. Dnr 423-2977-2001. UV Bergslagen, dokumentation av fältarbetsfasen 2003:4. Arkeologisk undersökning.

Kartor

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

1652 Geometrisk avritning S73-1:1

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV

1740, -, 1880k-d12

1795, -, 1880k-d37

Arkiv

ÖREBRO STADSARKIV

Besökt 14 jan 2026

Örebro stad. Drätselkammarens arkiv. Protokoll och protokollsbilagor 1903, 1904, 1905, 1910.

<https://extra.orebro.se/stadsarkivet/berattelserurarkiven/berattelserurarkiven/giljotinenpahamnplan.5.242flfb1556288bfbf46fe9.html>

Artikel, även publicerad i Nerikes Allehanda 2009-06-19

<https://extra.orebro.se/stadsarkivet/berattelserurarkiven/orebrofragan/rofraganflassehonsaxelochhonsknutedetharvardenasmarknadsplats.5.242flfb1556288bfbf302f9.html#:~:text=Saluhallen%20fanns%20kvar%20till%201952,planerade%20Hamnbron%20som%20byggdes%201955.>

Foto

Gamla saluplatsen vid Hamnplan, 1930-1940. Identifikationsnummer PK1-010.

Fotografering: 1930 – 1940. Okänd fotograf.

Örebro hamn från silohusets tak, 1936, Identifikationsnummer PK-087.

Fotografering: 1936. Fotograf Lindskog, Sam.

RIKSARKIVET

Medeltida diplom SDHK:8485

Digitalt

ÖREBRO LÄNS MUSEUM

Besökt 14 jan 2026

<https://olm.se/besoksmal/lansmuseet/>

LANTMÄTERIET

Besökt 14 jan 2026

Flygfoto 1960, 1970

<https://minkarta.lantmateriet.se/>

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1 (föregående sida). Översiktskarta med platsen för undersökningen markerad med svart cirkel. Skala 1:50 000 med instick i skala 1:1 000 000.

Figur 2. Utredningsområdet och närliggande lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret. Skala 1: 5 000 med instick i skala 1:50 000.

Figur 3. Rektifierad karta från år 1652 (S73-1:1) över undersökningsområdet och dess omgivning. I trädgården avbildas trädgårdsstuga (nr 4), träbyggning (nr 1), bodhus (nr 6) och en slåthus basstuga (nr 7). Skala 1:3 000.

Figur 4. Rektifierad karta från år 1740 (1880k-d12) över undersökningsområdet och dess omgivning. Fyra byggnader ses utmed trädgårdens gränser. De utgörs av Bryggehus (nr 11), Höns och Kalkonhus (nr 12), Kåhlhus (nr 13) och Trädgårds Cammare (nr 14). Längst i öster finns en "Rudedam". I nedre, högra hörnet syns en rektifiering av 2003 års undersökningsområde med två stora gropar tolkade som ruddammar (Wallebom 2003:65). Skala 1:3 000.

Figur 5. Rektifierad karta från år 1795 (1880k-d37) över undersökningsområdet och dess omgivning. Skala 1:3 000.

Figur 6. Södra hamnplan sedd från silohusets tak. Fotograf: Sam Lindskog, år 1936. Källa: Örebro Stadsarkiv PK-087.

Figur 7. Gamla saluplatsen vid Hamnplan, 1930-1940. Okänd fotograf, 1930-tal. Källa: Örebro Stadsarkiv PK1-010.

Figur 8. Schakt- och anläggningsplan i skala 1:500.

Figur 9. Stenläggningen A1 med lager L2, L3 och L4. Foto från väster.

Figur 10. Ebba Knabe i schakt S3. Här har lager L6 schaktats bort och vi ser kolfläcken A10, stolphålet A7 och diket A8. Foto från norr.

Figur 11. Diket A8 i sektion. Foto från norr.

Figur 12. Muren A2 sedd från söder och snett uppifrån. Dessutom en närbild på lagerbildning invid stenarna i muren.

Figur 13. Stolphålet A12 sett från väster.

Figur 14. Schakt och anläggningar som relateras till slottsträdgården över rektifierad karta från år 1652 (S73-1:1). Den röda ovalen visar muren A2 och dess troliga relation till åbrinken i väster. Skala 1:1 000.

Figur 15. Schakt och anläggningar som relateras till slottsträdgården över rektifierad karta från år 1795 (1880k-d37). Skala 1:1 000.

Figur 16. Spekulativ illustration av undersökningsområdet som en ö. I bakgrunden kartor från år 1652 (S73-1:1) och 1795 (1880k-d37) samt Wallebom 2003:65.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Bilagor 2a & 2b. Anläggnings- och lagertabeller

Bilaga 3. Makrofossil analys

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Snr	Mått/m	Djup/m	Beskrivning	Anl	Läge
1	56 + 13,5x 4,3-5,2	2,5	Recent fyllning över lager L1-L4, därunder steril av grå lera.	A1, L1-4	Ö
2	52,6x1,1-1,5 (i V <5)	2	Steril av ljus sandig silt.	A2, L5	V, N
3	55x6,0	0,6	Endast modern matjord och grusvägsfyllning i V, i N A3-A10 och L6-L7.	A3-10, L6-7	V, N
4	4,5x4,5	4	Lager 2-4, en sinnersten löst i något av lagren.	L2-4	NV
5	6,5x6,5	4	L6 = utjämningslager av rasmassor: tegel, bruk, sten <0,25 m, inslag av spik, takskiffer från Grythyttan, fragment av vitt kakelugns-kakel och Höganäs-rör.	L6	NV
6	21x12	0,6-0,8	Matjord och fyllnadsmassor på hela djupet. 0,2 m småsten och grus över gråbrun siltig sand med inslag av kol, tegelkross. Vilar i delar närmast väggen på ett skikt av tegelkross. Annars, ut mot ån består fyllningen under det som tagits bort på brungrå siltig sand med sporadiska inslag av kol och tegelkross, något obränt ben och krossade stenar. I delar finns det på 0,5 m djup en markduk. Hela ytan verkar vara markberedd men i de djupaste delarna finns omrörda "kulturmassor". I östra delen endast omrörda massor.	L6	N
7	23x1,9	1,1	Norra schaktväggen överst omrörda massor med tegel, därunder om ett upp till 10 centimeter tjockt sandlager L8 över äldre matjord med inslag av kol och lite tegel L9. Den påförda matjorden ligger vågrätt mot undergrunden. Utmed den södra schaktväggen ett stolphål A12.	A11	S
8	17x1,1-2,1	0,25-0,4	Överst omrörda massor. Därunder mörkbrun lerig sand med inslag av kol på steril lera.	-	SÖ
9	5x3,5	1,4	1,2 meter recenta fyllnadsmassor av grått grus över steril lera.	-	Innergård
10	21x2,9	2	Omrörda massor på lera.		S
11	20x10	2,5	Omrörda massor och sand på lera, i sydöst en stolphålsbotten A12 och en grop A13.	A12-13	S

Bilagor 2a & 2b. Anläggnings- och lagertabeller

ANLÄGGNINGSTABELL

Anr	Typ	Mått/m	Djup/m	Beskrivning	Kommentar
1	Stenläggning		0,2	Rest av stenlagd yta. Enskiktad av rullsten runt 0,1 m stora. I brun, grov sand med inslag av kol, tegelkross och lite djurben. Under A1 fanns finkornig sand som överlagrade lager L4.	
2	Mur	1,5×0,8	0,6 +1,0	Kallmurad i grov sand med flera gula och grå skikt, stenar i 3 skikt 0,15-0,7 m stora, av blandat material: sprängsten, grovhuggna (mot S), natursten, enstaka kalksten. Överst mörkbrun, humös, sandig silt. Ligger på ljus, steril, sandig silt.	PM 4 i grå sand mellan stenar i fyllningen. Oklar datering.
3	Stenläggning	7×3,5	0,2	Rullsten 0,1-0,15 m i siltig sättsand. Ojämn i ytan. Sanden brun i toppen med litet inslag av tegel, i botten gul. Skuren av nedgrävning A6 i N.	PM 5 i brun sättsand, L5
4	Fundament	0,8×0,7	Ej und.	Natursten 0,25-0,35 m + en slipad, röd sandsten/marmor. Fyllning av brun sand. Under L6.	
5	Stenrad	1,5×0,5	0,25	1 skift stenar runt 0,3 m st., ligger på smutsig, siltig sättsand. 1-2 stenar bred.	Samtida med A3
6	Nedgrävning		>0,25	Fyllning av brun sand med inslag av kol och tegelfnyk.	
7	Stolphål	0,4	Ej und.	Stenar 0,1-0,15 m st i hela ytan. Fyllning av brun sand.	
8	Dike	1,0	0,35 +0,8	Brun, rätt grov sand med inslag av kol, lite tegel i botten. Raka väggar, plan botten. Innehöll en stolpe (A9).	Staket-dike
9	Stolpe	0,2	0,2	Halvt förmultnat trä i A8, enstaka småsten som skoning.	
10	Fläck	1,5	0,02	Sot- och kolfläck under A3, i smutsig lera, oregelbundet rundad.	
11	Stolphål	0,6×0,4	Ej grävd i botten	Stenskonung i fyllning av brun humös lera. Stenar 0,1-0,2 m, grävd genom brun lera.	
12	Stolphål	0,3/0,5×0,6 med sten	0,15	På 1,25 m djup, runda kullerstenar runt om, fyllning av mörkbrun sandig humus.	
13	Grop	1,0×0,4	0,2	0,45 m stor sten i Ö och liknande stenlyft i V. Fyllning av mellangrå-brun silt med lite tegelkross. 3,3 m fr Ö väggen.	

LAGERTABELL

Lnr	Typ	Mått/m	Djup/m	Beskrivning	Kommentar
1	Odlingsjord	8,3×3	0,4	Mörkbrun lera med inslag av tegelkross.	
2	Påfört lager	54,7×3	0,1	Beigebrun lera med enstaka kolfragment.	
3	Odlingsjord	54,7×3	0,4	Kompakt brungrå lera med enstaka, runt 0,15 meter stora, flata stenar och lite tegelkross.	
4	Odlingsjord	47,2×3	0,4	Brun, något humös, sandig lera med inslag av kol och tegelfnyk.	PM 2, 3
5	Sättsand	1,5×0,8	0,8	Varvig grov sand i A2. Färgerna skiftar från grått till gult beroende på smutsighetsgrad.	PM 4, huvudsakligen från en kraftigare, grå lins, taget i sektion innanför ett stenlyft i muren.
6	Rasering	27,5×15,9	0,35	Utjämningslager av rasmassor: tegel, bruk, sten <0,25 m, inslag av spik, takskiffer från Grythyttan, fragment av vitt kakelugns-kakel och Höganäs-rör.	Troligen rester av det västra hammagasinet byggt 1888.
7	Sättsand	14,6×3	0,2	Siltig sand, överst brun av infiltration, därunder ren, ljusgul.	PM 5 i det bruna, övre skiktet

Bilaga 3. Makrofossil analys

ARKEOBOTANISK ANALYS

Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult
Rapport 2026

Beställare: Arkeologgruppen Plats: L1980:4669, Örebro Läns museum, Örebro, Närke

Inledning

Den arkeobotaniska analysen omfattade ett makrofossilprover. Proverna togs i samband med en undersökning av L19804669, tidigare slottsträdgård vid Örebro läns museum.

Metod

Provet vätsiktades och det minsta sållet hade en maskvidd av 0.2 millimeter. Växtmaterialet artbestämde med hjälp av mikroskop, referenslitteratur och referenssamling (Berggren 1969 och 1981; Jacomet 2006; Mork 1946; Schweingruber 1978 och 1990; www.plantatlas.eu; www.woodanatomy.ch).

Resultat

P3 Lager 4 Odlingsjord

Innehållet i provet var smuligt och uttorkat. Den organiska halten var hög men allt oförkolnat växtmaterial hade brutits ner och var omöjligt att artbestämma. Själva jorden har sannolikt fungerat som någon form av matjord som gödslats.

Provet innehöll en del träkol från björk, ek, gran och tall. Kolbitarna var fragmenterade och påverkade av jordbearbetning.

	Prov id.	P3 L 4
Träkol	Björk	+
	Ek	+
	Tall	+
	Gran	+
	Obest. kol	++
Övrigt	Trärester obest.	+
	Glasfragment	(+)
	Tegelkross	++

Figur 1. Innehållet i de analyserade proverna. (+) ringa förekomst, + enstaka bitar, ++ god förekomst, +++ riklig förekomst. * förkolnat material.

Referenser

Litteratur

BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council. Stockholm.

BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History. Stockholm.

JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

MORK, E. 1946. *Vedanatomy*.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

Digitala källor

DIGITAL PLANT ATLAS
University of Groningen
Deutsches Archäologisches Institut
<https://www.plantatlas.eu>

WOOD ANATOMY OF CENTRAL EUROPEAN SPECIES
www.woodanatomy.ch

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2026:04

